

Марчук О. О., к.пед.н..доц. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПСИХО-ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА НАВЧАННЯ О. ЗАЧИНЯЄВА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ У СУЧАСНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Головним завданням нинішньої педагогіки є впровадження ефективних методів та прийомів навчання, спрямованих на належне оволодіння навчальним матеріалом та розкриття потенціалу кожної учнівської особистості. Значну увагу при викладанні окремих предметів доцільно звертати на психо-емоційну сферу дитини. Сьогоднішній педагог повинен володіти високою психологічною культурою, під якою у розуміється „провідна характеристика особистості учителя, що включає глибокі знання з психології, вміння використовувати їх у роботі з учнями, а також здатність бачити за поведінкою дитини її душевний стан, рівень розвитку пізнавальних процесів та рис характеру” [1].

Питання зв'язку психології та педагогіки досліджувалися багатьма вченими: В. Бондар, Л. Долинською, В. Катирло, В. Крутецьким, Л. Лисенко, В. Лозовою, В. Лукьяною, С. Максименко, З. Огороднійчук, О. Скрипченко, Г. Стінгом, О. Степановим, М. Фіцулою.

При укладанні методичних рекомендацій щодо викладання окремих дисциплін, підготовці учителя до занять із дітьми, безпосередньому проведенні уроків слід ураховувати педагогічні надбання минулого, зокрема, здобутки кінця XIX – початку XX століття, коли виникали нові освітні реформаторські течії (теорії „громадського виховання”, „трудової школи”, „вільного виховання”, „нового виховання”, вальдорфської школи). Світова педагогічна думка того часу представлена іменами Г. Гаудіга, О. Кей, Г. Кершенштайнера, Я. Корчака М. Монтесорі, Г. Шарльмана.

У вітчизняній науці експериментальну педагогіку 20-30 років XX століття презентували Л. Виговський, О. Залужний, П. Зінченко, О. Попов, І. Соколянський. Цікавою для нинішніх вчителів та науковців є теорія психо-педагогічного навчання освітянина-новатора початку XX століття О. Зачиняєва.

Автор розробив власну методику навчання орфографії, яка ґрунтувалася на основних положеннях психології та педагогіки. Він пояснив, що при укладанні нової теорії із психології мови він почерпнув, чого слід навчати, а із психологічної педагогіки – як це робити, тому у вченні чітко виділяємо *об'єкт та методологію* навчання.

Основні постулати свого вчення О. Зачиняєв активно впроваджував у розроблених підручниках. Він був автором „Абетки творчості” (комплексу

навчальних матеріалів для початкової школи), „Букварика” та серії хрестоматій „Золотоцвіти”.

У передмові до видання „Психо-морфологічна система навчання орфографії” укладач підручника пояснив, що його методика ґрунтувалася на дослідах В. Лая, І. Хагенмюллера, М. Лобзина та на власних спостереженнях. Психо-морфологічне навчання базувалося на принципах осмислення, розуміння та зацікавленості, оскільки „одна лише механічна робота на уроці нудна, втомлює своєю нецікавістю”. Відтак у підручниках використано тексти із захоплюючим сюжетом, доступним для певного віку школярів.

Найважливіший акцент у психо-морфологічній системі навчання орфографії відведено вивченню слова, яке є основою мови. Педагог-експериментатор пропонував починати вивчення орфографії із коренів слів, адже „психологія мови доводить, що для нашої свідомості слово не просто комплекс букв, а ідея, думка, яка символізується відомим набором звуків чи літер” [9, с. 5].

При укладанні системи вправ для вивчення орфографії О. Зачиняєв послуговувався досягненнями психології. Одним із головних чинників, що сприяють кращому оволодінню мовою, є емоційність укладач нових підручників рекомендував учителям надавати своїм урокам яскравого емоційного забарвлення та апелювати до почуттів учнів.

На думку О. Зачиняєва, вивчення орфографії повинно сприяти збагаченню пам’яті рухомими образами слів та належній координації дрібної моторики руки. Незалежно від того, який тип запам’ятовування притаманний учневі, останній повинен закріплювати певне мовне явище рухами. Одним із найкращих факторів сприймання графічного зображення слів вважалося тренування зорової пам’яті, тому О. Зачиняєв пропонував працювати над її вдосконаленням, рекомендував широко використовувати переписування із готових мовних шаблонів.

Окреме місце у вченні О. Зачиняєва відведено критиці неправильних методів, які часто використовувалися вчителями. Зокрема, укладач психологічної системи навчання застерігав від частого написання диктантів та виправлення помилок у неправильно написаних словах.. Недоцільною вправою, на думку педагога новатора, було переписування тексту, надрукованого із пропущеними літерами. Негативною рисою викладання педагог вважав написання окремих слів та фраз, взятих із доробку відомих письменників. На противагу цьому давав рекомендацію працювати із цілими творами, що викликало значний інтерес, позитивні враження та цікавість у школярів.

Методика О. Зачиняєва поєднувала досягнення психології, мовознавства та педагогіки. Питання взаємозв’язку педагогіки та психології залишаються актуальними і сьогодні, адже нинішні науковці

теж наголошують на широкому залученні психологічних особливостей дитини. Аналіз основних положень теорії О. Зачиняєва дозволив виділити окремі рекомендації вчителям щодо використання педагогічного досвіду педагога-психолога у сучасних школах України:

- у роботі з учнями задіювати чуттєві та раціональні форми пізнання дійсності (увагу, відчуття, пам'ять, мислення, уяву);
- враховувати емоційні стани та психологічні особливості дитини (темперамент, характер, здібності, задатки);
- підбирати вправи відповідно до віку та інтересів школярів;
- працювати на розвитком уяви, творчих здібностей та креативності підростаючого покоління;
- використовувати надбання етнопедагогіки та кращих досягнень в галузі літератури;
- дотримуватися науковості, систематичності, послідовності, зв'язку навчання із життям, емоційності та диференційованого підходу.

Широке використання знань психології у навчальному-процесі минулого та посилення інтересу до неї свідкує про її важливість у роботі вчителя-предметника. Вивчення закономірностей психологічного розвитку особистості учня і шляхів задіяння психіки у вивченні певних дисциплін значно полегшує процес оволодіння знаннями, що підтвердила психо-педагогічна система О. Зачиняєва та практика нинішніх шкіл.

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Степанов О. М. Основи психології та педагогіки: навчальний посібник / О. М. Степанов, М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 520 с.
3. Лук'янова В.Т. Розвиток експериментальної педагогіки в Україні у 20-30 рр. ХХ ст.” : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В.Т. Луцянова. – Харків, 2013. – 20 с.
4. Лисенко Л.О. Становлення та розвиток експериментальної педагогіки в розвинутих країнах Заходу (кінець ХІХ – початок ХХ століття)” / Л.О. Лисенко: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л. О. Лисенко. – Харків, 2013. – 20 с.
5. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. Посіб. / Н.П. Волкова. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
6. Зачиняев А. Алфавіт-творчество [Текст] / А. Зачиняев; - СПб. : Новая шк. Тип. т-ва А. Ф. Маркс., 1910. - 9 л.
7. Зачиняев А. Букварек : прямої рукопис. шрифт / А. Зачиняев. - СПб. : Изд-во журн. «Обновление шк.», 1912. - 64 с.
8. Зачиняев А. Златоцвет: кн. для чтения и для списывания. Ч. 1, 2 / А. Зачиняев. - 2-е изд. - СПб. : Ред. журн. «Обновление шк.», 1913-1916.
9. Зачиняев А. Психологическая система обучения. Орфографическая пропись / А. Зачиняев. – Петроград, 1915. – 49 с.